

Aromânii și mișcarea legionară

Cătălin Negoită

Résumé : *L'attitude des membres du Parti National Paysan et l'inconséquence des libéraux ont créé de grandes désillusions parmi les colons macédoniens, qui se sentaient comme des étrangers dans un pays auquel ils n'étaient pas très attachés affectivement. L'idée de base pour ceux-ci était de trouver une telle force politique qui pût leur offrir de l'appui à résoudre leurs propres desiderata, auxquels ils puissent s'identifier. Pour quelque temps, les intellectuels macédo-roumains, ainsi que les étudiants macédoniens de Bucarest ont cru que les membres du Parti National Paysan, au moins du point de vue émotionnel, pouvaient être les plus proches de leur âme. Une lutte commune, ininterrompue pour la conservation de l'être national autant en Transylvanie qu'en Macédoine les reliait. Là où ils se convaincront que les membres du Parti National Paysan ne peuvent pas satisfaire à leurs doléances, les macédoniens s'orienteront vers un autre pouvoir politique. Et ce sera la Légion de l'Archange Michel.*

Mots-clés : *roumains de Macédoine, légionnaires, colons, mouvement, police, assassinat.*

Ce anume i-a îndemnat pe mulți dintre macedoneni să îmbrace cămașa verde a Mișcării Legionare și să se constituie într-o grupare rămasă în istorie drept una extrem de violentă? Explicațiile nu sunt ușor de dat. Există, însă, premise de la care putem pleca în analiza acestui fenomen.

Prima dintre acestea o oferă însăși istoria aromânilor. Nevoiți să lupte cu arma în mână, secole de-a rândul, pentru a-și menține autonomia, macedonenii aveau un temperament extrem de vulcanic. Într-o regiune în care atacurile bandelor erau frecvente și unde viața unui om nu conta foarte mult, noțiunea *toleranță* nu era uzitată. Rezolvarea unui conflict se făcea, invariabil, apelând la cuțit sau la arma de foc. Perioada terorii grecești (1904-1908), i-a marcat decisiv pe mulți dintre coloniști. O mare parte a acestora a pierdut rude și prieteni în luptele nesfârșite, iar disproporția de forțe le-a creat o stare de frustrare. Imposibilitatea de a se putea răzbuna, grozăvia crimelor provocate de antași erau două elemente care i-au însoțit pe aromâni în călă-

toria spre țară. Realitățile de aici au dat semnalul refulărilor. Obişnuţi cu metodele de luptă *revoluționare*, aromânii au reuşit, în mare măsură, să asigure liniştea în satele şi drumurile controlate, până atunci, de comitagii. [Hâciu, 1936: 603]

Rezolvarea pe cale dură a problemelor s-a produs şi în momentul în care tinerii macedoneni au intrat în contact cu liderii Legiunii. Pentru nişte oameni cu tradiţia luptei naţionale, legionarismul era o alternativă viabilă. Lichidarea politicianismului, a corupţiei, a curenţilor morale erau tot atâtea utopii în care macedonienii au crezut cu toată fiinţa lor. Asanarea vieţii economice, secătuită de criză şi promisiunea unei ordini sociale a dreptăţii absolute, care va da locuri de muncă şi pământ tuturor năpăstuiţilor, iată idei care cucereau tineretul. Iar agitarea *românismului integral*, a ortodoxiei ca normă de viaţă, contribuiau la răspândirea şi expansiunea legionarismului. [Ornea, 1995: 302]

Ideile promovate de Corneliu Zelea Codreanu au găsit repede teren fertil în sânul comunităţii aromâne. Constantin Papanace, Sterie Ciumetti, Nicolae Caranica şi Doru Belimace au fost cei mai apropiaţi colaboratori ai Căpitanului [Zbucnea, 1999: 213]. Macedonienii veniţi la studii în capitala României au introdus <o notă dură şi de entuziasm în lumea, mai degrabă, nepăsătoare a studenţilor români, profesând un naţionalism mai violent ca cel al compatrioţilor lor şi mult mai puternic, orientat împotriva grecilor şi bulgarilor> [Weber, 1999: 86].

Multora dintre studenţii aromâni li se părea că Mişcarea Legionară se angajează activ în apărarea intereselor lor, iar naţionalismul agresiv al acesteia se împletea armonios cu propriul naţionalism. Momentul în care macedonienii s-au convins că Legiunea este alături de ei a fost anul 1930, atunci când guvernul naţional-ţărănist a propus un proiect de lege, foarte contestat, privind statutul proprietăţii funciare în Cadrilater. Aromânii i-au acuzat pe ţărănişti că evită aducerea unor noi familii de colonişti în regiune, iar subsecretarul de stat de la Ministerul de Interne, care avusese iniţiativa proiectului de lege, a fost acuzat de a fi «criptobulgar, separatist şi poate, chiar comunist» [Veiga, f. a.: 188]. Studentul aromân Gheorghe Beza a pătruns în biroul ministrului şi a tras un foc de armă în direcţia demnitarului, fără, însă, a-l ucide. Fapta lui Beza a făcut senzaţie în mediile aromâne şi toţi studenţii care şi-au declarat solidaritatea cu acesta au fost arestaţi. Corneliu Zelea Codreanu s-a declarat, la rândul-i, solidar cu Beza, iar răspunsul autorităţilor a fost pe măsură: arestarea şi închiderea sa într-o celulă, împreună cu alţi macedoneni. [Veiga, f.a.:188].

Într-o excelentă apariție editorială din anul 1936, dedicată macedonenilor, Anastase Hâciu făcea o trecere în revistă a principalelor calități ale aromânilor. Printre acestea se numărau, în opinia autorului: voința, socotită a fi agentul dinamic al vieții aromânești, dragostea de libertate, credința în Dumnezeu, dorul de patrie și de învățătură, munca și economia, moravurile, curajul în lupta pentru existență, spiritul de familie. [Hâciu, 1936: 536-543]

Pentru aromâni, oameni crescuți cu astfel de principii austere, asce-tice chiar, legionarismul se potrivea ca o mănășă.

Cărticica șefului de cuib, scrisă de liderul Legiunii, Corneliu Zelea Codreanu, cuprindea regulile de bază în disciplina Mișcării, care se suprapuneau perfect peste stilul de viață al macedonenilor. Cele șase legi fundamentale ale cuibului: «legea disciplinei, cea a muncii, a tăcerii, a educației, a ajutorului reciproc și cea a onoarei» [Coja, 2001: 16-17], puteau foarte bine să reprezinte codul de conduită al oricărui român macedonean. Un șef legionar trebuia să fie înțelept, drept, curajos, hotărât, dibaci, cuviincios, cumpătat, om de cuvânt și cinstit. Șeful legionar trebuia să apeleze la rugăciune [Coja, 2001: 16-17], ca element decisiv al victoriei și să facă, în permanență, apel la strămoși. Întocmai ca și obiceiurile românilor din Macedonia.

Un lider de seamă al aromânilor, totodată, una dintre cele mai pro-eminent figuri ale Legiunii, Constantin Papanace, afirma că «tinerii aromâni au văzut în principiile Mișcării Legionare întruchiparea propriilor lor aspirații și în ideea *românismului integral*, extins din Carpați până în Pind, o poartă deschisă pentru aromânii din Balcani, amenințați de naționalismele șoviniste din zonă, cu desființarea graiului și culturii lor specifice» [Papanace, 1999: 16]. Papanace, pentru a justifica accesarea masivă a tinerilor macedoneni la principiile și forma de manifestare politică a Gărzii, mai afirma: «integrarea elementului macedo-român în cadrul Legiunii era ceva firesc, era în consonanță cu însăși structura intimă a ființei lor etnice, la care toți luptătorii aromâni, care au jertfit atât de mult în luptele naționale din Pind și Macedonia, s-au regăsit în valorile și principiile de bază, enunțate de Căpitan, încât acțiunea legionară însemna o continuare și încoronare a acestor lupte, structurate pe valori comune» [Papanace, 1999: 16].

În viziunea fruntașului legionar, elementul macedonean era factorul propulsor în lupta de regenerare morală a vieții politice românești, acesta aducându-ți tributul de jertfe la succesul cauzei.

Demersul lui Papanace survenea într-un moment în care la adresa macedonenilor erau proferate calomniile și denigrări de tot felul, aro-

mânii fiind considerați a fi străini de neam și dubioși sub aspectul originii etnice, elemente turbulente și destabilizatoare.

Macedonenii erau prezentați, în unele medii, drept *dezrădăcinați*, iar prin prezența lor în Legiune se constata că „în această mișcare, ieșea la suprafață, mai ales, periferia României” [Ornea, 1995: 198].

Periferia României era, însă, formată din oameni care veniseră în țară pentru că fuseseră persecutați în patria lor de origine, deoarece nu acceptaseră să-și renege neamul și obârșia. Tragedia consta în faptul că macedonenii nu erau mai bine tratați nici în România, unde se simțeau străini. Răniți în sentimentele lor naționale, aromânii s-au apropiat de unicul om ce părea că putea să le înțeleagă suferința: Corneliu Zelea Codreanu [Sima, 1994: 83].

Constantin Papanace stabilea o similitudine perfectă între politică, care, în conceptul aromănesc, era o problemă primordială și ceea ce a năzuit să facă Căpitanul, punând pe soclu onoarea, ca virtute de sine stătătoare.

Pentru mulți aromâni, apariția lui Codreanu pe scena politică, charisma sa neîndoielnică, discursurile sale, ideile pe care pe propaga, toate acestea au constituit o adevărată forță de atracție. Dezamăgiți de realitățile cotidiene, tinerii aromâni, care aveau întipărite în memorie zilele teribile ale exceselor antaților greci, simțeau nevoia irezistibilă de a fabrica un idol, un simbol. În final, nu a mai fost nevoie de un proces de gândire îndelungat, pentru că simbolul lor a apărut, iar acesta a fost Codreanu.

Fascinația exercitată de Căpitan asupra tinerilor macedoneni a fost teribilă. „Însuși titlul liderului Mișcării amintea de căpitanii de armatoli, pentru care, dintotdeauna, armânimea a avut, prin tradiție, un cult deosebit” [Papanace, 1999: 16]. Posedând un excepțional dar de a-și atrage adepții, Căpitanul a învățat în închisoarea Văcărești toate cântecele de luptă ale aromânilor: *Părîntesca Dimândare*, *Dure și a noastră răbdare*, *Di nuc l'aspândzură*, iar faptul că liderul Mișcării rostea versurile melodiilor făcea o mare impresie asupra populației macedonene. Oamenii simțeau că, de această dată, cuiva îi pasă de suferințele lor, că nu sunt singuri. De aici provine exodul masiv al aromânilor către Legiune.

Constantin Papanace oferea noi elemente care, în opinia sa, făceau posibilă apropierea macedonenilor de Mișcare. Unul dintre aceste elemente îl constituia „organica înclinație a sufletului armănesc spre acțiuni idealiste, de la armatolul care își dăruiește viața cu seninătate pentru idealul său și până la negustorul sau bancherul calculat,

econom, chiar zgârcit, ce își donează întregul său avut, strâns cu mare trudă, viața întreagă, pentru ctitorii de biserici, fundații culturale și opere de binefacere. Această înclinație îl face pe aromân să fie promotorul tuturor cauzelor mari și generoase, mergând uneori până la uitarea de sine, pentru el și pentru neamul său» [Papanace, 1999: 16].

Un alt element de legătură între macedoneni și Legiune îl constituia, în opinia lui Papanace, „năzuința organică a aromânului de a-și crea un mediu sănătos și auster ca cel de acasă» [Papanace, 1999: 96]. De aici, atitudinea hotărâtă a macedo-românilor de a schimba societatea, considerată a fi bolnavă.

Macedonenii au fost cucerțiți de formula Căpitanului, care vorbea de *dimensiunea orizontală* a istoriei românești, de la Nistru pân' la Tisa, dar mai ales, de introducerea așa-numitei *dimensiuni verticale*, din Pind și până dincolo de Nistru.

Aromânii au fost, din multe puncte de vedere, cei mai fideli susținători ai lui Zelea Codreanu. Această realitate nu-i va fi indiferentă Căpitanului, care va afirma în repetate rânduri: „De vor veni vremuri de deznădejde, mulți mă vor părăsi. Sunt sigur, însă, că macedonenii, niciodată, pentru că, cu înalta lor sănătate morală, ei poartă concepția de viață legionară în sânge» [Papanace, 1999: 98].

Codreanu a avut dreptate. Până la dispariția sa, dar și după aceea, liderii legionari macedoneni i-au fost fideli. Viața sobră și austeră, disciplina interioară a lui Codreanu erau în acord perfect cu disciplina tradițională a *celnicatelor* sau a formațiunilor de armatoli.

Constantin Papanace, care a trăit în exil, după rebeliunea legionară din ianuarie 1941, avea să considere, pornind de la legăturile aromânilor cu Legiunea, că visul de viitor al macedonenilor, în cadrul Mișcării, era acela de a deveni „un depozitar fidel al credinței legionare, un element de coeziune națională și un suport moral pentru o democrație sănătoasă» [Papanace, 1999: 96].

Sfaturile lui Papanace pentru conaționali săi sunt o îmbinare între principiile legionare și idealurile naționale ale aromânilor. Iată câteva dintre acestea:

„În orice situație te-ai găsi, orientează-te prin prisma ta armânească.

Cunoaște-ți bine trecutul și locurile care te-au plămădit.

Nu uita că ești la tine acasă, în orice parte a Peninsulei Balcanice te-ai găsi, căci aceasta și-a fost leagăn din moși-strămoși.

Fii mândru de sângele curat, generos și darnic care spumegă în vinele tale.

Răspândește simpatie, respect, prestigiu, voie bună și fă-te necesar prin calitățile tale intrinseci.

Salvarea și biruința ta și a neamului tău să o vezi, în primul rând, în solidaritatea armânească.

Să ai încredere în viitorul neamului tău, așa cum are poporul, când spune: *Nu te aspare ore Armâne, că nu cheri ne azi ne mâne!*" [Papanace, 1999: 103].

Acestea fiind asemănările, nu e de mirare că aromânii au văzut în Mișcare forma cea mai potrivită de exprimare a propriilor idealuri.

Primele contacte între Codreanu și studenții aromâni s-au produs în 1930, atunci când liderul Legiunii a fost arestat și încarcerat la Văcărești.

Constantin Papanace va nota în cartea sa, *Mișcarea legionară și macedo-românii*: „în duba întunecoasă, într-o noapte sufocantă de iulie (24 iulie 1930), am strâns prima dată mâna Căpitanului. Tușul infamant care ne umezea încă degetele de la mâini, s-a imprimat reciproc și pentru totdeauna, ca un simbol al unității indestructibile ce se realiza în acel moment, în cuget și simțiri” Papanace, [1999: 69].

La rândul său, Corneliu Zelea Codreanu avea să spună în cartea sa, *Pentru Legionari*: „Iată-mă așadar, din nou în dubă, spre Văcărești. În aceeași dubă erau încă șapte tineri cu care fac cunoștință: Papanace, Caranica, Pihu, Mamali, Ciumetti, Ficata și Ghitea. Făcuseră un manifest de solidarizare cu Beza. Aici, în închisoare, am cunoscut bine pe acești tineri aromâni, plecați din Munții Pindului. Cultură aleasă, o înaltă sănătate morală, buni patrioți. Construcție de luptători și de viteji. Oameni de jertfă.

Aici am cunoscut, îndeaproape, marea tragedie a macedo-românilor, această ramură românească ce, de mii de ani, izolată în munții ei, își apără, cu arma în mână, limba, naționalitatea și libertatea.

Atunci l-am cunoscut pe Sterie Ciumetti, pe care Dumnezeu l-a ales pentru sufletul său bun și curat ca roua, să fie, prin tragica sa moarte și chinuire, cel mai mare martir al Mișcării Legionare, al României Legionare.

Acolo, gândurile și inimile noastre s-au înfrățit pentru totdeauna. Vom lupta împreună pentru neamul nostru întreg din Pind și până dincolo de Nistru. E bine să se știe că au fost guverne care au deschis porțile țării pentru miile de jidani și care, în același timp, au interzis intrarea în țară a românilor de peste hotare” [Zelea Codreanu, 1993: 387-388].

Constantin Papanace afirma că, după momentele de maximă exaltare, generate de discuțiile purtate cu liderul Legiunii, studenții macedoneni au fost puși în fața unei dileme: „o angajare totală, în cadrul unei organizații politice din țară, nu ne va absorbi întreaga energie, în detrimentul luptei naționale, ce trebuia purtată prin locurile noastre de naștere? Caracterul inovator al Mișcării nu va accentua și mai mult ostilitatea anumitor cercuri față de problemele noastre din Macedonia, dacă elementul nostru va deveni o sursă de alimentare a acestei mișcări, considerată, încă de atunci, subversivă? Vitregia față de românii colonizați la granița de sud a țării nu se va transforma în adevărată prigoană, pentru aceleași motive?” [Papanace, 1999: 63].

Liderii studenților macedoneni au ajuns la concluzia că cea mai bună soluție a momentului este evitarea angajării, de la început, a maselor de coloniști în rândurile Legiunii, pentru a nu oferi nici un pretext guvernanților de a opri definitiv intrarea de noi contingente de aromâni, constrânși să se refugieze în țară, din cauza persecuțiilor din țările balcanice. În schimb, liderii macedonenilor decideau că tineretul studios trebuia să se angajeze în lupta de regenerare morală a națiunii române.

În scurt timp, liderii tineretului aromân își făcuseră partizani printre studenții dobrogeni din căminele universitare din Capitală. [Rădulescu, Bitoleanu, 1998: 426]

Și Corneliu Zelea Codreanu considera că nu e bine ca masa macedonenilor din Cadrilater să fie încadrată în Gardă „deoarece, abia venită de peste hotare, am expune-o la prea multe asupriri” [Papanace, 1999: 75]. Același Codreanu afirma că „tineretul universitar, însă, se înrolează în întregime. În fruntea tineretului macedonean se găseau trei elemente de o aleasă cultură: Papanace, Caranica și Sterie Ciumetti. Cu cel dintâi mă sfătuiam deseori, având amândoi o admirabilă judecată, pusă în valoare de o curățenie și sinceritate ireproșabilă, de o mare dragoste și vitejie. Nu cred că, de la 1931, să fi fost o singură zi în care să nu mă fi întâlnit cu ei.

Sterie Ciumetti trăiește zi și noapte cu mine. E un tânăr de o mare corectitudine și de o credință de câine. Toate zilele – câte le va mai avea – nu se va gândi decât la Gardă, nu va trăi viața lui decât pentru ea” [Papanace, 1999: 75].

În opinia liderilor Legiunii, fenomenul accederii aromânilor la Mișcare trebuia să se facă treptat, în așa fel încât, la finele procesului, toate categoriile sociale ale macedonenilor, „de la academicianul și profesorul universitar cel mai distins și până la colonistul cel mai

răsleț din ultimul cătun de pe graniță” [Papanace, 1999: 76], fiecare să participe la promovarea idealurilor Legiunii. Mai mult decât atât, idealismul Mișcării mergea atât de departe, încât se considera că fenomenul nu se va mărgini doar la aromânii stabiliți în țară ci va cuprinde toate centrele din Peninsula Balcanică, locuite de macedoneni.

Unul dintre legionarii dobrogeni, Traian Puiu, participant la marșurile din Cadrilater, povestea cum decurgeau aceste acțiuni: „Ne-am oprit la Silistra și Turtucaia. Peste tot ne primeau românii și macedonenii cu brațele deschise”. Același legionar amintește faptul că liderul Mișcării îl avertizase să nu-i ațâțe pe coloniștii macedo-români, pentru a-i scuti pe aceștia din urmă de eventuale repercusiuni și pentru a nu-și atrage „o nouă acuzare că exploatează insurecția macedoneană” [Puiu, 1999: 59].

Cu toate acestea, mulți dintre coloniști au aderat din primul moment la Mișcare, fiecare oferindu-se să sprijine Legiunea cu ceea ce putea. Este semnificativ faptul că, în momentul deschiderii taberelor legionare de muncă la Carmen-Sylva, pe litoralul Mării Negre, coloniștii macedoneni vor constitui un pivot al centrului de aprovizionare.

Primii militanți dobrogeni s-au format în medii studențești legionare din București. În 1932, în Capitală funcționa un cuib legionar, alcătuit din studenți, originari din provincia pontică. De aici, ei porneau în Cadrilater pentru a propaga ideile legionare.

Dacă, în primăvara anului 1932, poliția orașului Silistra informa: „N-avem mișcarea organizației Arhanghelul Mihail, nici secții dependente de ea” [D.J.C.A.N., dosar 4/1934: f. 11], în toamna anului următor, același organ menționa, într-un raport, că „mișcarea e în continuă dezvoltare, fiind identificați membrii acestora, în special elevi și studenți” [D.J.C.A.N., dosar 9/1932, f. 242], majoritatea aromâni, „dornici de aventură și entuziasmați de cântecele gardiste și ideile naționaliste” [D.J.C.A.N., dosar 9/1933, f. 418]. Cu timpul, organele de poliție trăgeau tot mai multe semnale de alarmă cu privire la intensificarea acțiunilor de recrutare de noi aderenți, județele Durostor și Caliacra având cel mai mare număr de cuiburi legionare, Garda „făcând un punct de onoare a sări în ajutorul acelora care suportă cu resemnare calvarul pribegiei” [*Omagiu istoricului Gheorghe Buzatu*, 1996: 497].

Intuind că Legiunea este pe un drum ascendent, guvernul liberal a luat măsuri radicale; la mijlocul lui decembrie 1933: printr-un jurnal al Consiliului de Miniștri, Garda de Fier a fost dizolvată. Actul guvernului condus de I.G. Duca a produs consternare în rândul frun-

tașilor Gărzii. Cei mai nemulțumiți au fost legionarii aromâni. Pentru aceștia, Duca era, de multă vreme, un dușman declarat. După ce a devenit premier, Duca a pus în practică atitudinea reticentă pe care o avusese față de repatrierea masivă a aromânilor din Peninsula Balcanică.

Macedonenii, obișnuiți de secole să aplice *legea talionului*, nu au stat prea mult pe gânduri. La 29 decembrie 1933, I.G. Duca era asasinat pe peronul gării Sinaia, de „trei legionari din aripa dură” [Dogaru, 2002: 129], Nicolae Constantinescu, Ion Caranica și Doru Belimace, ultimii doi, studenți la Facultatea de Litere a Universității București. Asasinii au declarat că „încălcarea demnității și umilirea fără margini a unei nații sunt și vor fi în veci arse cu fierul roșu” [Roșca, 1991: 17].

Efectele asasinării lui Duca de către legionarii aromâni s-au răsfrânt negativ asupra macedonenilor din Cadrilater. Autoritățile au manifestat o extrem de mare reținere în a mai accepta imigranți, stabilirea de noi familii de români macedoneni în Dobrogea de Sud sistându-se în 1934 [*Valori ale civilizației românești în Dobrogea*, 1993: 373]. Duca a fost ucis de o echipă legionară, iar condamnarea asasinilor la închisoare pe viață a generat o stare de nemulțumire profundă în rândurile studenților legionari macedo-români. Aceștia considerau că sentința Consiliului de Război este prea aspră cu Belimace și Caranica [D.A.N.I.C., dosar 102/1933, f. 31].

Anul 1937 a fost marcat de un eveniment care avea să stârnească o adevărată furtună în interiorul Legiunii. Totul a pornit, în mod paradoxal, de la o problemă externă. Statul grec declarase, în 1937, drept obligatorie, folosirea limbii elene. În aceste condiții, folosirea dialectului aromân devenise un delict. Situația era disperată, mai ales în rândurile femeilor aromâne care, spre deosebire de soții lor, nu cunoșteau decât limba maternă [Papanace, 1999: 63]. Multe dintre acestea erau amendate de jandarmii greci, iar această stare de lucruri devenise intolerabilă.

Studenții macedo-români au protestat vehement împotriva acestei încălcări a angajamentelor luate de Atena față de București și au hotărât să înceapă o acțiune energetică pentru lămurirea opiniei publice și pentru a impune guvernului român luarea unei măsuri care să ducă la ameliorarea situației conaționalilor din Grecia. La discuțiile din cadrul Societății Studenților Macedo-Români, Teodor Supila, Sterie Ficata, Grigore Pihu, Toti Pascu, Spiru Bujgoli, Spiru Popescu, au

acuzat statul român că nu are curajul de a răspunde cu bărbăție Greciei [Bordeiu, 2002: 113].

În timp ce întreaga presă română acorda spații vaste subiectului, spre surprinderea generală, ziarul legionar „Buna Vestire” nu a publicat manifestul studențimii macedo-române. A fost semnalul declanșării unei lupte în interiorul Gărzii, între liderii grupării macedonene și cei ai grupului *Axa*, acuzați de cei dintâi de a fi *cripto-străini, bizantini sau greci*.

Constantin Papanace nota că macedonenii au avut mari rezerve față de primirea, în 1932, a grupului *Axa* în Legiune, deoarece „ne era foarte greu să stăm alături de elemente dușmane, pe care le detestam pentru toate loviturile pe care ni le-au dat pe la spate, în chestiunea noastră națională” [Papanace, 1999: 150].

Legionarii macedonenii considerau că numai faptul de a purta un nume cu rezonanță greacă, ce te ducea cu gândul la fanarioți, era un element agravant. Militanții aromâni se considerau o elită, ei fiind convinși că sunt *mai români decât românii*. În viziunea acestora, daco-romanii fuseseră influențați de către slavi, în timp ce ei erau descendenții, *mai puțin falsificați*, ai soldaților romani [Veiga, f.a.:163].

Dușmanii din România ai aromânilor erau grecii și *cripto-grecii*, legionarii macedonenii neîmpărtășind ura față de evrei, decât în mică măsură. Acest lucru se datora faptului că, în Macedonia, bancherii evrei și negustorii vlahi fuseseră, întodeauna, uniți în afaceri. [Veiga, f.a. :189].

Liderii aromâni ai Legiunii se considerau puternici și combativi, posesori ai unui sentiment de asceză, ce le lipsea românilor, care aveau, în opinia lor, o aplecare către petreceri. Cu timpul, macedonenii au devenit forța de șoc a Legiunii, dar și forța sa economică: de la comercianții și bancherii aromâni din București veneau puternice ajutoare financiare [Veiga, f.a. :189]. Chiar și sediul primei *Case Verzi* fusese construit tot din fondurile aromânilor, care erau în București, în anul 1933, în jur de 10.000-15.000, majoritatea intelectuali, ziariști și funcționari.

Toate acestea au dus la creșterea simpatiei lui Corneliu Zelea Codreanu față de liderii macedonenii, dar și la creșterea, proporțională, a antipatiei celor din urmă, la adresa intelectualilor din grupul *Axa*.

În fapt, în cadrul Mișcării se ciocneau două lumi: cea a aromânilor, adepți ai liniei dure și cea a intelectualilor din grupul *Axa*, care consi-

derau că Legiunea trebuia să iasă din *faza macedoneană*, considerată a fi *nerafinată și violentă*.

Reacția macedonenilor a fost promptă și nu puține au fost vocile care au spus că ruptura de Legiune este iminentă. Constantin Papanace susținea că șeful Mișcării, Corneliu Zelea Codreanu, i-ar fi întrebat pe macedonenii, cu lacrimi în ochi: „Vă dați seama ce poate să însemne pentru Mișcare o retragere a voastră?” [Papanace, 1999: 157].

Legionarii aromâni l-au asigurat pe Căpitan că nu poate fi vorba de așa ceva, legăturile macedonenilor cu Garda fiind de nezdruclinat. Cu toate acestea, Codreanu a avut o discuție cu Papanace, reproșându-i acestuia atacurile la adresa lui Polihroniade și a celorlalți membri ai grupului *Axa*. Căpitanul a făcut apel la disciplina legionară, încercând să liniștească apele, însă Papanace a adus în discuție cazul a doi membri *axiști*, care afirmaseră în public că macedonenii sunt indisciplinați și că liderul Gărzii i-a tolerat, câtă vreme a avut nevoie de ei. „Acum, însă, spuneau *axiștii*, situația s-a schimbat, Garda fiind suficient de tare pentru a se lipsi de aportul aromânilor” [Papanace, 1999: 168].

Disputa dintre cele două grupări nu a putut fi potolită de Corneliu Zelea Codreanu, spre imensa dezamăgire a macedonenilor, care trăiau un adevărat coșmar: concubinajul, în cadrul aceleiași mișcări, cu câțiva *urmași ai fanarioșilor*, unii dintre aceștia fiind în legătură cu marile comunități grecești din România, care întreținuseră cu bani bandele antaților eleni, care asasinau aromâni în Macedonia.

Pentru macedonenii, singura reacție benefică a acestui scandal a fost faptul că opinia publică și chiar autoritățile au crezut în îndepărtarea lor din Mișcare. Astfel, în timpul represiunii din 1938, o parte a legionarilor aromâni nu a fost vizată de arestări.

După condamnarea lui Corneliu Zelea Codreanu la închisoare, pentru calomnierea consilierului regal Nicolae Iorga, la adresa legionarilor s-a declanșat o nouă prigoană. Sute de gardiști au fost arestați și depuși în lagăre. Ofensiva, concepută de Armand Călinescu împotriva extremei drepte, a fost totală. Lovitura de măciucă aplicată Mișcării s-a produs în noaptea de 29/30 noiembrie 1938, atunci când Corneliu Zelea Codreanu a fost asasinat, împreună cu alte 13 căpetenii legionare, printre care și aromâni, în cursul unui transfer de deținuți de la Râmnicu-Sărat la Jilava. Disparația Căpitanului i-a derutat pe legionarii. Acțiunile represive au continuat cu brutalitate, mulți dintre gardiști, printre care și aromâni din Durostor și Caliacra, fiind internați în penitenciarele Vaslui și Miercurea-Ciuc. O încercare de revoltă, condusă de Horia Sima, a fost sortită eșecului, iar represiunile au

continuat la adresa legionarilor. O parte a acestora a fost nevoită să intre în Frontul Renașterii Naționale și să dea declarații de loialitate în fața regelui Carol al II-lea. Dintre aromâni, cazul cel mai reprezentativ pentru ideea de renunțare la principiile legionare era cel al lui Grigore Pihu. Din cei 85 de frunțași legionari din Caliacra, se înscriaseră în F.R.N., până la 27 februarie 1939, 41 dintre ei, în timp ce în Durostor, doar 5 din cei 29 de legionari acceptaseră compromisul.

La 21 septembrie 1939, o echipă de legionari l-a asasinat, la București, pe premierul Armand Călinescu, având aprobarea comandamentului legionar de la Berlin. Măsurile luate împotriva Mișcării au fost extrem de dure. În noaptea aceleiași zile, supranumită *noaptea cuțitelor lungi*, 252 de legionari, aflați în lagăre, au fost executați. În plus, în fiecare județ trebuiau împușcați câte trei legionari. Victimele din Caliacra au fost: Petre Caranica, Gheorghe Popescu și Hristu Cavachi, iar cele din Durostor: Cola Nastu, Costică Măngăniță și Nițu Memu [Roșca, 1991:57].

Mișcarea Legionară a fost puternic slăbită de această prigoană. Schimbarea de macaz s-a produs, însă, în 1940, când o parte a liderilor legionari a acceptat colaborarea propusă de Carol al II-lea, în ciuda dezacordului manifestat de grupul legionar din Germania.

Evenimentele s-au precipitat. La 3 august 1940, Hitler a cerut guvernului român să cedeze Bulgariei partea de sud a Dobrogei. La 19 august începeau, la Craiova, negocierile româno-bulgare, care s-au soldat cu satisfacerea cererilor Sofiei. Legiunea s-a pregătit pentru o lovitură de stat. În Cadrilater, 50 de tineri aromâni așteptau ordinele lui Sima. Pierderea Ardealului de Nord a fost semnalul declanșării revoltei. Studenții aromâni din București trebuiau să se alăture grupurilor de acțiune din Cadrilater, preocupându-se de transporturile de arme și de organizarea manifestărilor de stradă împotriva lui Carol al II-lea. [Roșca, 1991: 180].

Abdicarea regelui și venirea lui Ion Antonescu în fruntea guvernului, proclamarea *statului național-legionar*, au reprezentat o victorie pentru Mișcare. Întorși în țară, legionarii au intrat direct în guvern. Liderul macedonenilor, Constantin Papanace, a fost numit subsecretar de stat la Ministerul Finanțelor. Relația sa cu Antonescu a fost, la început, rece, chiar dacă bunicii celui din urmă erau aromâni din Albania. Cu timpul, însă, conducătorul statului va începe să-l prețuiască pe Papanace pentru calitățile sale, dublate de un lucru care se pare că nu-i dispăcea lui Antonescu: macedoneanul nu era, precum

ceilalți membri nelegionari ai cabinetului, o persoană ușor de manevrat, gata oricând să stea drept în fața generalului.

Toate înfrângerile și pierderile umane păreau a rămâne în urmă. Pentru legionarii aromâni, victoria era, însă, dureroasă. În urma Tratatului de la Craiova, peste 100.000 de români din sudul Dobrogei au fost strămutați în județele Tulcea și Constanța.

Eșecul acțiunilor legionare din ianuarie 1941, arestarea rebelilor și fuga unora dintre liderii Mișcării în Germania, aproape că a paralizat activitatea acestei formațiuni politice în România, chiar dacă unele manifestări au continuat și în anii următori. În exilul din Germania, aromânii legionari s-au menținut într-o grupare aparte, care s-a distanțat rapid de Horia Sima, pe care l-au acuzat că, prin manevre oneroase, a urmărit accederea la șefia Mișcării, sacrificându-l pe Căpitan. Rup-tura oficială între macedoneni și simiști s-a produs în 1954, la Erding, în Germania, aromânii contestându-i lui Sima calitatea de comandant al Mișcării Legionare. Papanace și adepții săi s-au declarat continuatorii adevăratei tradiții codreniste, fiind considerați *schismatici* de către Horia Sima.

Veniți plini de speranțe în România, unde credeau că vor regăsi o a doua patrie, macedonienii au avut parte de un destin tragic. Ei s-au confruntat nu numai cu greutățile legate de colonizare, ci și cu pericolul permanent, reprezentat de comitagiții bulgari. Cel mai dureros a fost, însă, faptul că nici frații din România nu erau pregătiți să-i înțeleagă și nici să-i accepte. Destul de repede, frustrarea macedoneană a devenit o problemă pe care nimeni din oficialitățile vremii nu s-a grăbit să o rezolve. De aceea, speranțele macedonenilor s-au îndreptat către Legiune, singura care părea să le ia în seamă problemele, singura formațiune politică care promova, cel puțin, la nivel doctrinar, principiile austere, de însănătoșire morală a națiunii, principii care coincideau cu cele ale românilor crescuți în lumea extrem de dură a Macedoniei.

Șirul victimelor legionarilor aromâni a început cu Sterie Ciumetti, ucis de polițiști, apoi cu Iancu Caranica și Doru Belimace, strangulați împreună cu Căpitanul, în duba închisorii, au urmat legionarii din lagărele Râmnicu-Sărat, Vaslui, Miercurea-Ciuc, cei căzuți la Constanța, în timpul rebeliunii, victimele din lagărul de la Buchenwald, aromânii legionari, secerați cu mitralierele de către plutoanele de execuție grecești, precum și cei căzuți cu arma în mână în Munții Dobrogei, în luptele cu Securitatea. [Roșca, 1991: 105]

Bibliografie

- D.J.C.A.N., dosar 4/1934.
D.J.C.A.N., dosar 9/1932.
D.J.C.A.N., dosar 9/1933.
D.A.N.I.C., dosar 102/1933.
Bordeiu, Puiu Dumitru, *Evoluția mișcării legionare în Dobrogea, în perioada 1933-1944*, Teză de doctorat, Universitatea Danubius, Constanța, 2002.
Coja, Ion, *Legionarii noștri*, București, UNC, 2001.
Hâciu, Anastase, *Aromânii-comerț, industrie, arte, expansiune, civilizație*, Cartea Putnei, Focșani, 1936.
Omagiu istoricului Gheorghe Buzatu, Empro, Focșani, 1996.
Ornea, Zigu, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1995.
Papanace, Constantin, *Mișcarea legionară și macedoromânii*, Elisavaros, București, 1999.
Puiu, Traian, *Începuturi de viață legionară*, Editura mișcării legionare, Madrid, 1991.
Rădulescu, Adrian, Bitoleanu, Ion, *Istoria Dobrogei*, Ex Ponto, Constanța, 1998.
Roșca, Nicolae, *Cronica unor violențe politice*, Editura Mișcării legionare, Madrid, 1991.
Sima, Horia, *Istoria mișcării legionare*, Gordian, Timișoara, 1994.
Veiga, Francisco, *Istoria Gărzii de Fier, 1919-1941*, Humanitas, București, f.a.
Weber, Eugen, *Dreapta românească*, Dacia, Cluj, 1999.
Zelea Codreanu, Corneliu, *Pentru legionari*, Gordian, Timișoara, 1993.
Zbucnea, Gheorghe, *O istorie a românilor din Peninsula Balcanică, secolele XVIII-XX*, Biblioteca Bucureștilor, București, 1999.